

İra Tzourou: Lavrion maden ocakları “Biz burada bir alaşımız”

Posted on 18/02/2021

Konstantin Kavafis, Helenistik çağın Urfa şehri hakkında şöyle yazmıştı: “Biz burada bir alaşımız, Asuriler, Rumlar, Ermeniler, Medler”.

Lavrion, yaklaşık olarak 19. yüzyılın ortasında Yunanistan’ın endüstriyel modern kimliğinin simgesi haline geldi. Tarihi özellikleriyle endüstriyel madencilik ve metalurji faaliyeti, yüzyıllar süren büyük sessizlikten sonra bölgenin maden zenginliklerinin farkına varan Fransız ve İtalyan şirketler tarafından, Avrupa ve Amerika’nın en gelişmiş madencilik-metalurji merkezleri ile temasa geçerek Lavrion’da Yunanistan’ın sanayi devrimini yarattı. Zamanın teknoloji gücünün en önemli şirketleri olan İtalyan-Fransız Ilarion Roux et Cie. (1865-1873), Lavrio Metalurji Şirketi (Lavriotiki Yunan şirketi, 1873-1917) ve Compagnie Française des Mines du Laurion (Fransız şirketi, 1875-1981) seneler içerisinde metal ocaklarında çeşitli milletlerden işçi kullandı. Binlerce İtalyan, Sırp, Osmanlı, Yunanlı ve Ermeni işçinin ister zorunluluk, ister kölelik şartları ile insanlık dışı koşullarda kan ve ter ile sulanmış topraklarda çalıştıkları maden ocakları günümüzde kapalı. 116 sene ardından tarihi Lavrio Kamariza meydanında bulunan Madenci Anıtı bizleri o zor dönemlere taşıyor:

“Burada, Kamariza’da erkek, kadın, çoluk çocuk sert koşullarda çalıştık. Çoğumuz galerilerde öldü. Gençler haklarımız için savaştı.”

Farklı kültür ve ırkların işçilik yaptığı dünyamızın maden ocaklarında, metrelerce yerin dibinde ırk ve din ayrımı kalmıyor. Sermaye sahibine emeğini satarak çalışan insanların ortak mücadelesi daha iyi çalışma şartları ve daha yüksek ücret alabilmek. Bu uğurda verdikleri savaşta ilk grevler 1896 senesinde Lavrion’da başladı. İşçi mücadelelerinin askeri

güç ile bastırıldığı ilk grevde iki maden işçisinin öldürülmesinden sonra işçilerin yeni ayaklanmalardan kaçınmak için Lavrio madenlerine kalıcı olarak bir askeri birlik yerleştirilmesi ile hak mücadelesi bastırıldı.

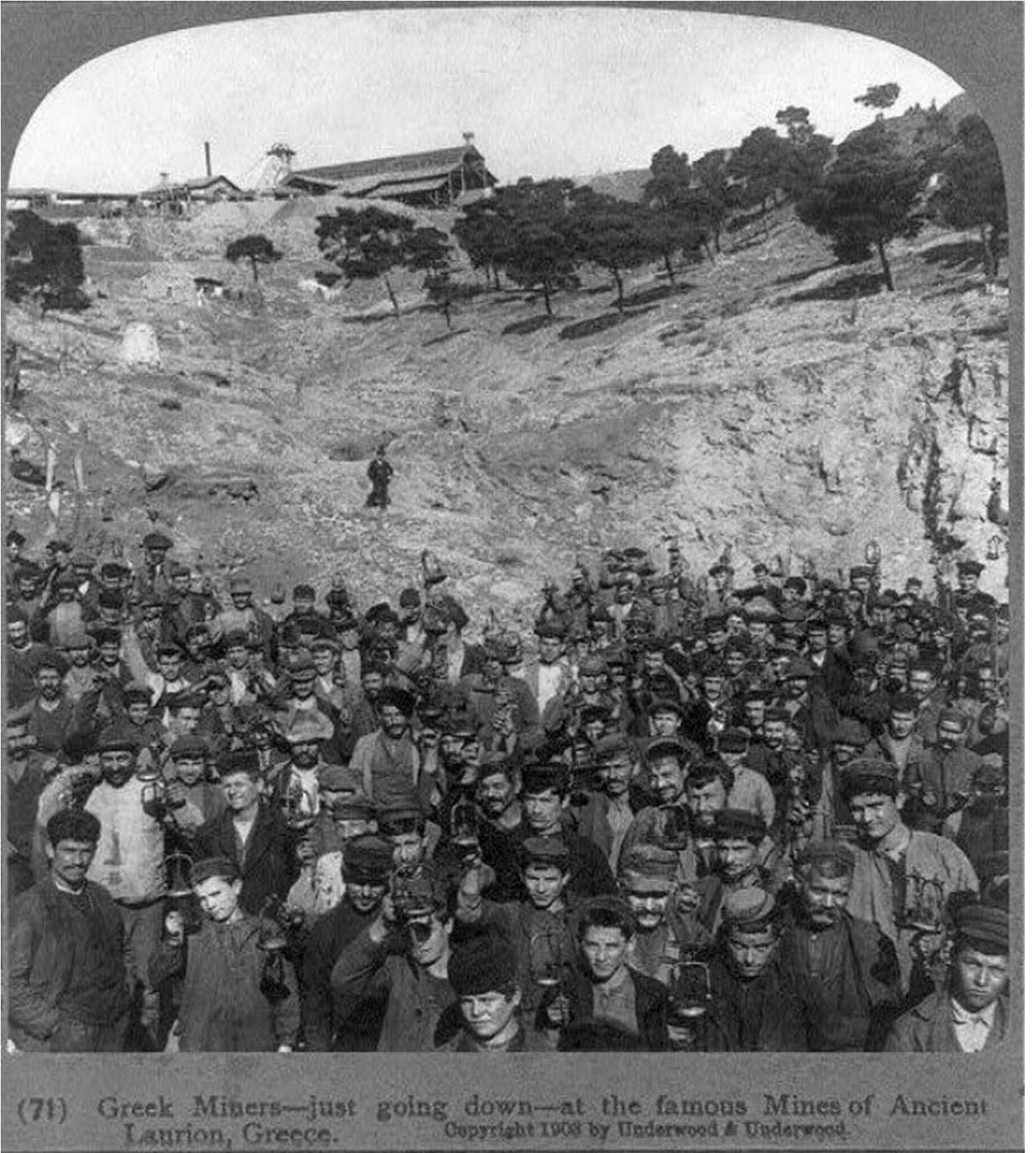

Kamariza Lavrion Ermeni maden işçileri ve aileleri. Yerde Gabuyt Haç mühürü. Fotoğraf Ohannes Gazaryan Armenika

İşçilerin askeri terörizm rejimi altında çalıştığı bu dönemde Ege'nin karşı kıyısında Balıkesir madenlerinde gelişen olaylar ise işçi tarihinin ve Yunan-Türk savaşının başka bir yanı. Balya madenlerinde işçiler mensup oldukları dine göre mahalleler oluşturdular. Kazanın mahalli yapısına bakıldığında, İslam, Hıristiyan ve Rum adlı mahalleler görülür (1). Mensup oldukları dine ya da etnik kimliğe göre yerleşme, kişilerin kimliklerini koruma kaygısından ileri gelmiş olabilir. Fakat bu kaygı hiçbir zaman çatışmaya dönüşmemiştir. En azından Balya maden işçileri arasında böyle bir vakaya rastlanmamıştır. Bilakis işçiler ortak kaygı ve

beklentilerden dolayı birlikte hareket ettiler. Mesela 3 Temmuz 1909 tarihinde verilen dilekçe Müslüman ve Rum işçiler tarafından birlikte imzalandı. Dilekçeden anlaşıldığına göre işçiler, çalışma koşullarının iyileştirilmesini ve ücretlerinin arttırılmasını istemişlerdi (2). Müslüman ve Hıristiyan işçilerin kaleme aldıkları dilekçe Sadrazama varmış, hükümet karşılık olarak dilekçecileri tutuklayıp hapse atmakla yetinmiş, işçilerin diğer taleplerini de yerine getirmemişti. Hükümetten beklentilerine yönelik bir cevap alamayan işçilerin hak arayışına kısıtlamalar, hatta ciddi cezalar getirildi. Balyalı maden işçisi 42 yaşındaki H. Sergaliyan, Erzincanlı matkap işçisi Ali oğlu Halil, maden işçisi Kostı Anio, 25 yaşındaki Agonyalı Yorgi oğlu Kasti ve Gelibolulu 45 yaşındaki Yorgi Balya madenlerinin kaza raporlarında geçen ve tazminat alamayan birkaç işçinin isimleridir.

Kötü şartlarda çalışan gayrimüslim işçilerin kaderi Yunan-Türk Savaşı'nın (Ağustos-Eylül 1922) sona ermesinden sonra devam etti. Bölgedeki 700 Ermeni ve Rum madenci ve fabrika işçisi, Eylül 1922'de düzenli Kemalist ordular tarafından aileleri ile birlikte katledilip şehir dışına gömüldü. Balya madencilerinin Kemalistler tarafından katledilmesi, bu şiddetli çatışmanın sınıfsal ve ırksal niteliğini de ortaya koyuyor. Rumların ve Ermenilerin kaderi Rene Pio tarafından "Smyrna'nın Son Günleri" kitabında şöyle anlatılıyor: "Ayın 20'sinde, Balya madenlerinin üst düzey kadroları da dahil olmak üzere Pontos Rumları ve Ermeniler toplatıldı ve sözde ülkenin doğusuna sevk edildi. Balya'dan 5 km uzaklıktaki Çakallar denilen yöreye geldiklerinde, sayıları yaklaşık 700 olan tüm Hıristiyanlar, bir gün önceden hazırlanan mezarların yanında süngü darbeleriyle öldürüldü. Cesetler ateşe verildi ve askerler her şeyi yakana ve gömene kadar üç gün bölgede kaldılar. Balya Türkleri, Hıristiyan çocukların katledilmemesi için evlat edinmeyi teklif etmelerine rağmen reddedildi."

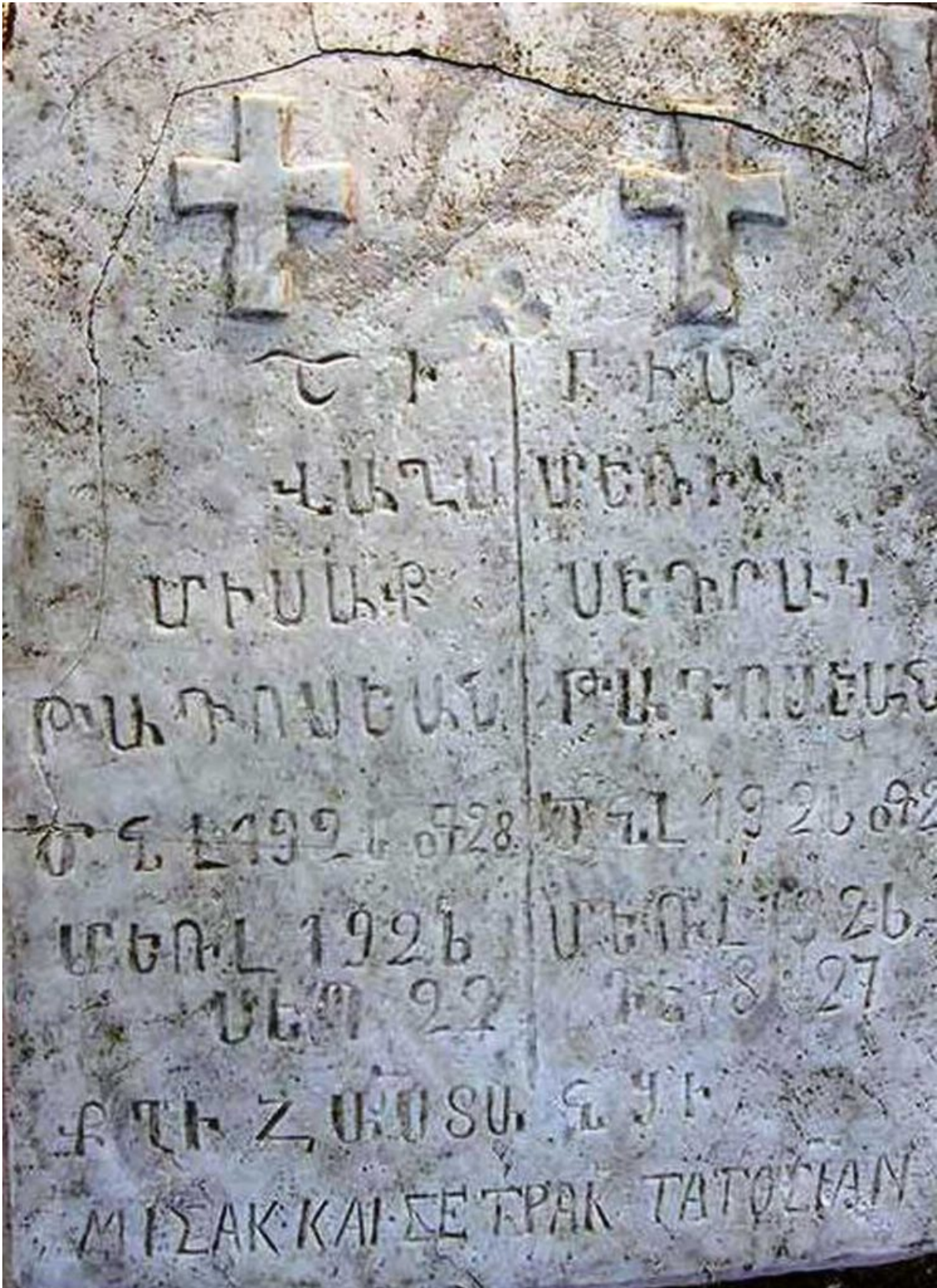

(71) Greek Miners—just going down—at the famous Mines of Ancient Laurion, Greece. Copyright 1903 by Underwood & Underwood.

Küçük Asya'daki çatışmanın sosyal içeriği neydi? Hangi sınıflar hangi menfaatler için çatıştı? Yoksa her şey, tiyatro sahnesinde, katılımcı olmayan bir seyirci olarak toplumun kendisi ile milliyetçiliğin ve emperyalizmin soyut bir çatışması mıydı? Osmanlı İmparatorluğu tarihten nihai olarak çekildiği sırada bölgedeki çatışmayla ilgili parametrelerin çoğu bugüne kadar bilinmemektedir. Yakın Doğu tarihinin bu önemli sayfası için ilgili çalışmaların bulunmaması, tarih yazım geleneğimizin içe dönük olmasından kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz, Yunanistan'da tüm bunlar için seçilen sessizlik, 1922 mültecilerinin yönetici seçkinler tarafından sosyal ve ideolojik olarak reddedilmesine, basit bir yorumlama şemasının siyasi yelpazesinin yaygınlığına ve politikayı haklı çıkaran görüşlere de katkıda bulundu. Türk ordusu, Türk olmayan büyük toplulukların insani ve siyasi haklarına meydan okudu ve milliyetçi ordu Mustafa Kemal'in kişiliğini ve eylemlerini süsledi.

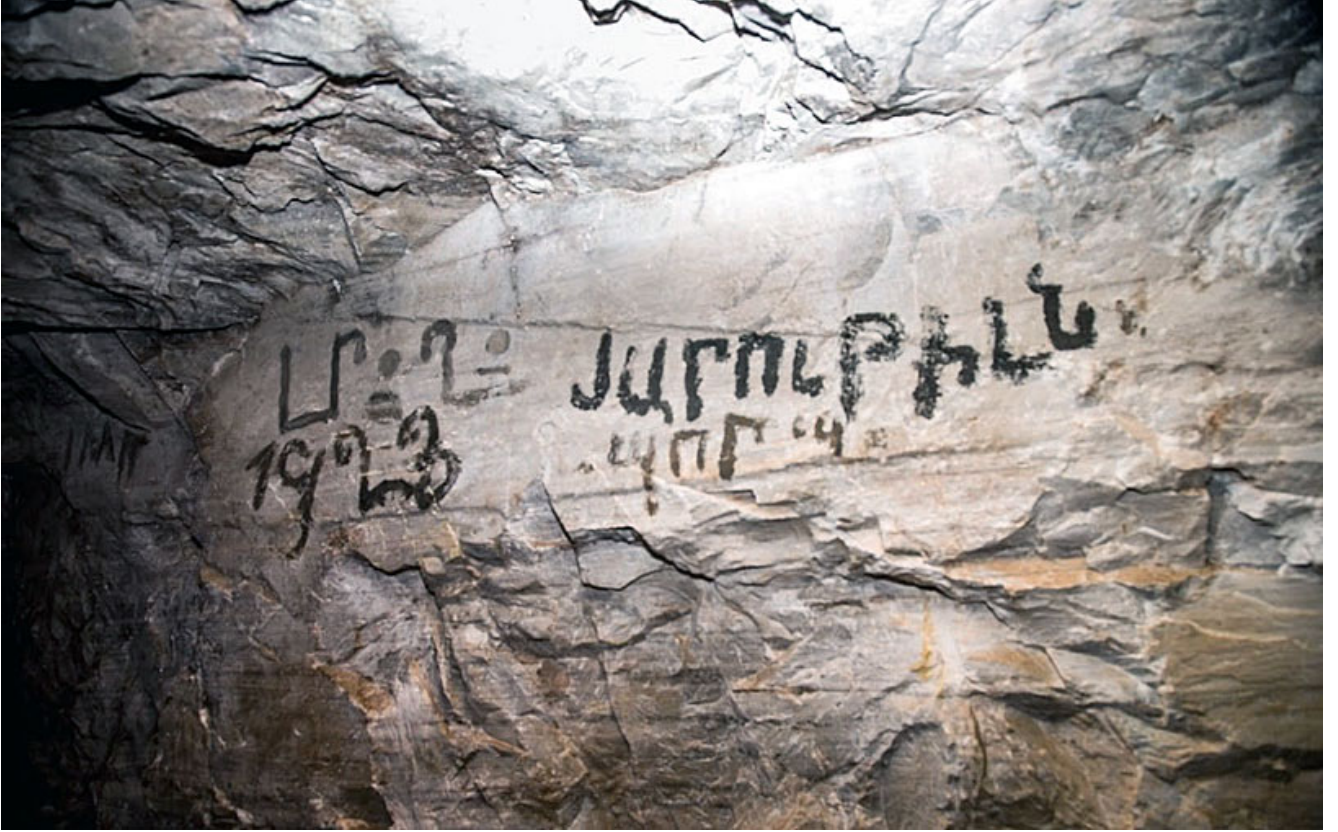

Ermeni Mezar Taşları

Pontuslu Rumlar ve Zonguldaklı Ermeni madenciler 18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında Balya'ya yerleştiler. Gümüş, kurşun, altın ve bakır yataklarını işleyen bu deneyimli madenciler, 1880'de Balya ve Karaaydın madenlerini devralan Yunan Lavriotiki Maden Şirketi'nin iş gücünün çekirdeğidir. 1922 katliamlarından sonra hayatta kalan Balya maden işçileri soluğu Lavrion'da aldılar. Aralarındaki Ermeni maden işçilerinin sayısı Yunanistan Ermeni piskoposluğunun sayımına göre 1.225'tir. Birçoğu daha ilk yıllarda Kamariza yerleşimini terk ederek, çok sayıda yurttaşlarının yaşadığı Atina, Neos Kosmos, Pire ve Nikea'ya giderek yaşam, daha elverişli çalışma ve cemaat a kavuştu. 20'lerin sonunda maden ocaklarında 500'den fazla Ermeni kalmamıştı. Başlangıçta barınma sorunları yaşıyan Ermeniler zamanla zanaat ve küçük tüccarlık gibi kendilerine daha aşina olan diğer mesleklere yöneldi. Hayatları düzene girdiğinde, cemaat sorunlarıyla ilgilenen ilk kuruluşları oluşturmaya başladılar. Böylece, bir cemaat komitesi (Tağayın Marmin) ve bir Mavi Haç (Gabuyd Haç) şubesi oluşturuldu. Ayrıca başlangıçta haftada bir veya iki kez Atina'dan gelen bir öğretmenle, yaklaşık yüz çocuğun Ermenice öğrendiği geniş bir salonda yer alan "derme çatma" bir okul kurmayı başardılar. Ne yazık ki, bu proje kısa sürdü ve aşılabilir zorluklar sonunda üç sene sonra sona erdi. Kamariza Lavrion Ermeni cemaatinin küçük toplumunda düğünler ve vaftizler gerçekleşti. Törenler genellikle Atina'dan davet edilen Ermeni bir din adamının katılımıyla evlerde yapılırdı. Şartlar uygunsa çiftin Atina'ya gittiği ve düğünün Ermeni Kilisesi'nde gerçekleştiği durumlar da vardı. Rum kiliselerinde bazı vaftizlerin gerçekleştiğini ve bu durumlarda bebeğin bir Rum Ortodoks adı aldığını burada belirtmek gerekir.

Բամարիզայի հանքերու պատերուն վրայ հայկական անունները

Bu küçük topluluğun tarihinden son izler 1930'ların başında kayboldu. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı "Büyük Buhran" Avrupa ekonomilerini önemli ölçüde etkiledi. Bu da büyük endüstriyel birimlerin kapanmasına veya en iyi ihtimalle küçülmesine neden oldu. Ayrılmaktan başka seçeneği olmayan Ermeni işçilerinin çoğu da dahil olmak üzere birçok çalışanını işten çıkarmak zorunda kalan Fransız şirketi de krizden payını aldı. Böylece Balya dan gelen bu küçük Ermeni topluluğun Lavrion madenlerindeki öyküsü sona erdi. Şimdi bölgede varlıklarının tek göstergesi, Kamariza mezarlığının bir köşesindeki Ermenice yazıtlı az sayıdaki mezar ve maden ocağına yazılmış Ermenice mesajlar.

Türkiye de savaş yıllarında maden işçilerine dair çok az kayıt bulunmaktadır. Bunlardan ilki Balya'dan uzaklaştırılmak istenen Hristiyan işçileri ile alakalıdır. 1922 sonra hayatta kalmayı başaran bu işçilerin izleri ise Lavrion'da noktalanmıştır.

İra Tzourou

Atina 2021

Kaynaklar

Vlasis Ağcidis, Balya madencilerinin bilinmeyen katliamı.

Library of Congress.

Ohannes Gazarian, Armenika-Azad Or, Athens 2010.

Papatheodoru Fedonas ,Lavrion Metal işçileri.

Dip not kaynaklar

(1) T.OMİ, Nr. 1684-17; Karesi Gazetesi, 11 Haziran 1914; T.OMİ, Nr. 1684/17

(2) T.OMİ, Nr. 1596/53

-The Workers of the Balya-Karaaydın Mining Company (1901-1922), İsmail BÜLBÜL-Veri Kaynakları: Başbakanlık Osmanlı Arşivi belgeleri.